

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

TOG‘ OLDI CHO‘ L-DASHT MINTAQASINING TUPROQLARI. OCH TUSLI BO‘ Z TUPROQLAR

Ma'rufjonov Javohirbek

Farg'ona Davlat Universiteti Agrar Qo'shma Fakulteti Talabasi

Toshpo'latova Yulduzoy

Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti talabasi

Jo'rayeva Yulduzxon

Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti talabasi

Maxmudova Sarvinoz

Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tog‘ oldi cho‘ l-dasht mintaqasining tuproqlari hamda Och tusli bo‘ z tuproqlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Cho'l, dasht, tuproq, bo'z tuproqlar, ona jins-lyoss, chang, fraksiya. Geobotaniklar tog‘ oldi dasht yoki yarim dasht mintaqasini efemer-dasht mintaqasi deb atashadi. Bu yerlar turli kengliklarda Cho‘l hududini o‘rab turgan tog‘ oldi va tog‘ osti baland tekisliklarini o‘z ichiga olgan tog‘ zonasi tuproqlarining birinchi qatlami hisoblanadi. Loess va loy konlarning asosiy xususiyati hisoblanadi. Bu hududdagi lyess konlarining qalinligi 10-40 metr va undan ortiq. Cho‘l-Dasht mintaqasining tog‘ etaklarida qalinligi 100 metr va undan ortiq prolyuvial yotqiziqlar joylashgan bo‘lib, ular ham katta maydonlarni egallagan. Cho‘l-dashtlar dengiz sathidan 150 balandlikda joylashgan. -(200-900)-1000-1200 metr balandlikda bo'lib, tog'li rayonlarga xos bo'lgan bu yerlar tuprog'idagi o'zgarishlarni ko'rishimiz mumkin. Bo‘z tuproqlar tog‘li hududlarda dengiz sathidan 150—200 m balandlikda, Cho‘l hududiga tutash, balandligi 900—1000 m gacha tarqalgan. shuning uchun bu dalalardagi bo‘z tuproqlarni asosan uch turga ajratamiz. Bularga och rangli, normal (tipik) va to‘q rangli bo‘z tuproqlar kiradi. Cho‘l-dasht hududida zonal bo‘z tuproqlardan tashqari mintaqalararo (introzonal) tuproqlar ham paydo bo‘ladi. Bularga allyuvial o'tloqlar, allyuvial o'tloqlar, botqoqlar, gil botqoqlar, torf botqoqlari va hatto maxsus sharoitlarda uchraydigan botqoq tuproqlar kiradi.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Och bo'z tuproqlar. Bu tuproqlar qadimgi cho'l mintaqasining eng qurg'oqchil va issiq qismida paydo bo'lib, ular qadimgi allyuvial tekisliklar (jumladan, Mirzacho'l dashti) bo'ylab, tog' etaklarining janubiy yon bag'irlari bo'ylab, past tog' yon bag'irlarigacha ko'tariladi. Dengiz sathidan 150 m balandlikdan 300-500 m gacha balandlikda och bo'z tuproqlar paydo bo'lib, tog'li hududda birinchi qatlam hisoblanadi. Bu tuproqlarda o't hosil qiluvchi efemer va efemer o'tlar (rang, qang'irbosh, boychechak, chuchmoma, lolakizg'aldoq, bug'doy o'ti), qisman shuvoq va quruq sho'ra osilib turadi.

Ochiq bo'z tuproqlarning oddiy va to'q bo'z tuproqlardan asosiy farqi shundaki, bu tip mintaqada yog'ingarchilik miqdori kam (170-180 mm) bo'lganligi uchun tuproq yaxshi yuvilmaydi va chuqurlikdan 1-1,5 metr, ayrim hollarda hatto 20-30 sm 05 Suvda eruvchan zararli tuzlarning 0,6% ga yaqini topiladi. Shuning uchun ham bu tuproqlarda efemer o'simliklar bilan bir qatorda shuvoq, sho'ra o'sadi.

Och bo'z tuproqlarda chirindi kam bo'ladi. Uning miqdori eski yerlarning chirindi qatlamida 1-1,5 %, sug'oriladigan tuproqlarning haydaladigan qatlamida 1 % ni tashkil qiladi. Tuproqdagi umumiy azot 0,06-0,1%, fosfor 0,10-0,15%. Gumus qatlamining qalinligi (A+V) 40-70 sm, karbonatlar miqdori A qatlamda 4-8%, V qatlamda 8-9% va undan ortiq. Oddiy (tipik) bo'z tuproqlar och bo'z tuproqlardan yuqorida, dengiz sathidan 300 (500) balandlikda -800) metr balandlikda tog' osti tekisliklarining yuqori qismida, tepalikli tog'li baland tekisliklar va hatto undan past tog'li hududlarda joylashgan. Bu tuproqlar ham och bo'z tuproqlar bilan qoplangan, lekin shuvoq o'rniga qurg'oqchilikda ham o'sishi mumkin bo'lgan kserofit ko'p yillik o'simliklar bu erda keng tarqalgan. Tabiiy sharoitda bu tuproqlarda pista daraxtlarining ayrim turlarini uchratish mumkin. Oddiy bo'z tuproqlarda chirindi miqdori 1,5-2%, chirindi qatlamining qalinligi 60-100 sm ga etadi. Tuproqning ustki qatlamlarida SO₂ karbonat miqdori och bo'z tuproqlarga qaraganda birmuncha kam bo'lsa-da, uning miqdori o'rta va pastki qatlamlarda 9-12% ga etadi. Mexanik tarkibdagi mayda zarrachalar miqdori (0,001 mm) ko'p bo'lganligi uchun oddiy bo'z tuproqlar och bo'z tuproqlarga nisbatan birmuncha tuzilishga ega. To'q bo'z tuproqlar. Tog' tizmalarining dengiz sathidan 500 (800) metrdan 1000 (1200) metrgacha bo'lgan baland qismlarida bu tipdagi bo'z tuproqlar paydo bo'ladi. Bu tuproqlarning ko'p qismi adirli, past-baland va adirli bo'lganligi uchun sug'orish ekiladigan ekin maydonlari juda kam ,ko'proq, bahor juda yoqimli, salqin va uzoq, yoz esa unchalik issiq emas. To'q bo'z tuproqlarning tuzilishi oddiy bo'z tuproqlar tuzilishiga juda yaqin bo'lsa-da, lekin chirindi miqdori ko'p (3-4%) bo'lsa-da,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

chirindi qatlamining qalinligi (80-120sm) , o'Ichami bilan farqlanadi.Singdirish qobiliyati (13-18 mg / ekv) va mexanik tarkibning engil og'irligi.

Och bo'z tuproqlar. Bu tuproqlar cho'l-dasht mintaqasining eng qurg'oqchil va issiq qismida paydo bo'lib, ular qadimgi allyuvial tekisliklar (jumladan, Mirzacho'l dashtlari) bo'ylab, tog' etaklarining janubiy yon bag'irlari bo'ylab past tog' yon bag'irlarigacha ko'tariladi. Ochiq tusli bo'z tuproqlar dengiz sathidan 150 metr balandlikdan boshlanib, 300-500 metrgacha bo'lgan yerlarda paydo bo'lib, cho'l mintaqasidan tog'li hududga o'tishning birinchi bosqichi hisoblanadi. Bu tuproqlarda o't hosil qiluvchi efemer va efemer o'tlar (rangli, o'tloq, o't, o'tloq, o't, bug'doy), qisman shuvoq va quruq jo'xori o'sadi. Och bo'z tuproqlar Oddiy va to'q bo'z tuproqlardan asosiy farqi shundaki, bu tipdagi rayonlarda yomg'ir miqdori kam (170-180 mm) bo'lgani uchun tuproq yaxshi yuvilmaydi va ularning chuqurligi 1-1,5 metr, ba'zilarida esa, hatto 20 -30 sm chuqurlikdan boshlab 0,5-0,6% atrofida suvda eriydigan zararli tuzlar topiladi. Shuning uchun bu tuproqlarda efemer o'simliklar bilan bir qatorda shuvoq va sho'r o'simliklari o'sadi.

Xulosa:

Och bo'z tuproqlarda chirindi kam bo'ladi. Uning miqdori qo'riqlanadigan yerlarning chirindi qatlamida 1-1,5 % , sug'oriladigan tuproqlarning haydaladigan qatlamida 1 % ga yaqin.Tuproqdagi umumiy azot 0,06-0,1%, fosfor-0,10-0,15%. Gumus qatlamining qalinligi (A+V) 40-70 sm, karbonatlar miqdori A qatlamda 4-8%, V qatlamda 8-9% va undan ortiq.

Tuproq tipi	Qatlam	Qatlam chuqurligi, sm	Gumus, %	Umumiy azot, %	S:N
Och tusli bo'z tuproq Mirzacho'l	A1	0-4	1,42	0,103	8,0
	A2	4-18	0,80	0,055	8,4
	V1	18-37	0,46	0,038	7,2
	V2	37-55	0,37	0,032	6,7
	V3	55-72	0,27	0,027	5,8
	S	72-120	0,17	0,015	6,5
	S	120-140	0,15	0,014	6,2
Tipik bo'z tuproq, Qashqadaryo havzasining chap qirg'og'i	A1	0-6	2,50	0,165	8,8
	A2	6-16	1,03	0,078	7,7
	V1	16-26	0,60	0,047	7,4
	V1	26-40	0,40	0,038	6,1
	V2	40-72	0,36	0,032	6,5
	V3	72-100	0,21	0,023	5,3
	S	130-205	0,16	0,017	5,5

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

To' q tusli bo' z tuproq, Angren havzasining chap qirg' og' i	A1	0-4	3,96	0,251	9,2
	A2	4-14	2,49	0,164	8,8
	V1	14-30	1,36	0,099	8,0
	V2	30-65	0,66	0,053	8,0
	V3	65-100	0,44	0,037	7,2
	V3	100-140	0,34	0,030	6,9
	VS	140-165	0,27	0,021	6,6
	S	165-200	0,22	0,020	6,8
To' q tusli bo' z tuproq, Qashqadaryo havzasining chap qirg' og' i	A1	0-5	3,98	0,250	9,2
	A2	5-22	2,01	0,132	8,8
	V1	22-43	1,07	0,076	8,2
	V2	43-95	0,61	0,051	6,9
	V3	96-130	0,30	0,027	6,4
	VS	130-175	0,23	0,020	6,6
	S	175-235	0,23	0,015	8,8

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Protasov P. V., Niyozaliev I. N., Toirov T. 3., Paxtachilikda agroximiya, T., 1981;
2. Zokirov T. S., Pochvenno-agroximicheskiye Osnovi xlopkovodstva, T., 1987.
3. I. N. Niyozaliev, T. Z. Toirov. Agrokimyo, T., 2010
4. Turdaliev A. T. et al. Influence of irrigation with salty water on the composition of absorbed bases of hydromorphic structure of soil // IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2022. – T. 1068. – №. 1. – C. 012047.
5. www.ziyonet.uz.

